

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет лісового господарства та екології
Кафедра загальної екології

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЗАБРОДСЬКА ГАЛИНА ЛЕОНІДІВНА

УДК352:351.72:504(477.42)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

101 «Екологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Науковий керівник:
Валерко Руслана Анатоліївна
доцент, к.с.-г.н.

Житомир – 2020

АНОТАЦІЯ

Забродська Г. Л. Проблеми фінансування охорони навколишнього середовища у Житомирській області.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 101 «Екологія». – Поліський національний університет, Житомир, 2020.

Кваліфікаційна робота містить результати досліджень, які стосуються фінансуванню охорони навколишнього природного середовища та природоохоронних заходів у Житомирській області. Установлено, що обсяг фінансування охорони довкілля за останні роки різко збільшився, наприклад, у 2019 р. витрати на охорону навколишнього середовища на 183 % збільшились порівняно із 2006 роком. Слід відмітити, що витрати на природоохоронні заходи здійснюються в основному за рахунок поточних витрат, а не капітальних інвестицій. Найбільший відсоток виплат у 2019 році здійснено у м. Житомирі – 28,9 %, найменший – у Брусилівському районі (0,08 %). За видами природоохоронних заходів перші місця займають витрати на очищення зворотних вод та поводження з відходами: 45,7 і 46,7 % відповідно.

Екологічний податок – обов'язковий платіж, що сплачується з фактичних обсягів різних викидів, скидів, розміщення відходів у довкіллі. Протягом останніх років спостерігається збільшення сплати екологічного податку у Житомирській області. Так, у 2019 році порівняно із 2010 розмір екоподатку збільшився у 3 рази. Найбільша кількість екологічного податку фактично сплачено за викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря, у тому числі і за викиди двоокису вуглецю, що становило 2244960 грн. Протягом 2019 року до місцевого бюджету, внаслідок сплати екологічного податку, надійшло 7914,53 тис. грн, з яких 25 % належить сільським, селищним, міським радам та ОТГ, а 30 % - до обласного бюджету.

Ключові слова: охорона навколишнього середовища, фінансування, поточні витрати, капітальні інвестиції, природоохоронні заходи, екологічний податок.

SUMMARY

Zabrodska GL Problems of financing environmental protection in Zhytomyr region.

Qualification work for a master's degree in specialty 101 "Ecology". - Polissya National University, Zhytomyr, 2020.

The qualification work contains the results of research related to the financing of environmental protection and environmental measures in the Zhytomyr region. It is established that the volume of financing of environmental protection has increased sharply in recent years, for example, in 2019, expenditures on environmental protection increased by 183% compared to 2006. It should be noted that the cost of environmental measures is carried out mainly through current expenditures, rather than capital investment. The highest percentage of payments in 2019 was made in Zhytomyr - 28.9%, the lowest - in Brusyliv district (0.08%). By types of environmental measures, the first places are occupied by the costs of return water treatment and waste management: 45.7 and 46.7%, respectively.

Environmental tax is a mandatory payment paid from the actual amounts of various emissions, discharges, and waste disposal in the environment. In recent years, there has been an increase in the payment of environmental tax in the Zhytomyr region. Thus, in 2019, compared to 2010, the size of the eco-tax increased 3 times. The largest amount of environmental tax was actually paid for emissions of pollutants into the atmosphere, including carbon dioxide emissions, which amounted to 2244960 UAH. During 2019, due to the payment of the environmental tax, the local budget received UAH 7,914.53 thousand, of which 25% belongs to village, settlement, city councils and OTGs, and 30% - to the regional budget.

Keywords: environmental protection, financing, current expenses, capital investments, environmental protection measures, environmental tax.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	8
1.1. Фінансування охорони навколишнього середовища у Європейському Союзі	8
1.2. Особливості фінансування природоохоронних заходів в Україні	9
1.3. Висновки до розділу	10
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	12
2.1. Програма досліджень	12
2.2. Методика проведення досліджень	13
РОЗДІЛ 3. СТАН ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	15
3.1. Аналіз фінансування природоохоронних заходів у Житомирській області	15
3.2. Запровадження екологічного податку та аналіз його ефективності у Житомирській області	20
3.3. Висновки до розділу	26
ВИСНОВКИ	27
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	34

ВСТУП

Актуальність досліджень. Фінансування сфери охорони довкілля та збереження і відтворення природних ресурсів є, наразі, одним із важливих напрямів державної фінансової політики, оскільки від стану навколишнього природного середовища залежить не тільки гальмування економічного розвитку держави в цілому, а й стан її екологічної безпеки. Заходи, що направлені на поліпшення якості навколишнього середовища та рівня життя населення, потребують доволі вагомих фінансових інвестицій та збільшення джерел фінансування.

Ознаки погіршення екологічного стану довкілля, які є характерними для України, стають щодалі помітнішими: порушення стану атмосферного повітря, забруднення поверхневих, підземних вод та ґрунтового покриву, погіршення якості продуктів харчування. Спостерігається найвищий в Європі рівень споживання водних ресурсів, вирубування лісів, значне перевищення антропогенного й техногенного пресингу на довкілля. Вирішення існуючих проблем значною мірою залежить від ефективності системи фінансового забезпечення, сформованої в країні, встановленого складу та обсягів джерел фінансування і визначених напрямків їхнього використання. Саме тому, дослідження сучасного стану фінансування охорони навколишнього природного середовища з метою визначення найбільш значущих проблем і шляхів їх вирішення є надзвичайно актуальним як для науковців, так і практиків.

Оскільки сучасний стан екологічної ситуації в країні можна охарактеризувати як кризовий, а сучасні проблеми фінансування охорони довкілля є істотними та потребують суттєвого удосконалення, то існує низка питань, які потребують подальшого дослідження та втілення, а саме: шляхи підвищення ефективності фінансування охорони навколишнього природного середовища; зміна характеру використання надходжень природно-ресурсних

платежів з метою збільшення обсягів фінансування природоохоронних заходів [20].

Здійснення природоохоронних заходів та поліпшення їх фінансування в Україні наразі займають провідні місця у екологічній та фінансовій політиці, не виключенням у цьому сенсі є й Житомирська область, де екологічна ситуація є досить складною та потребує суттєвої фінансової допомоги.

Мета та завдання досліджень. Отже, метою дослідження є аналіз існуючого стану фінансування природоохоронних заходів Житомирської області та обґрунтування перспектив його удосконалення.

Для досягнення поставленої мети нами передбачалось розв'язання таких завдань:

- здійснити сучасний та ретроспективний аналіз фінансування природоохоронних заходів у Житомирській області;
- провести розподіл природоохоронних витрат за видами діяльності та у розрізі адміністративно-територіальних одиниць;
- проаналізувати сплату екологічного податку у області протягом 2010-2019 рр.;
- установити платників-лідерів екологічного податку Житомирщини;
- дослідити розподіл та призначення екологічного податку.

Об'єкт дослідження – особливості фінансування природоохоронних заходів у Житомирській області.

Предмет дослідження – поточні витрати, капітальні інвестиції, екологічний податок.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи були використані загальнонаукові та спеціальні методи досліджень: аналітичний, порівняльно-розрахунковий і статистичний.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати досліджень можуть бути використані міською та обласною радами при формуванні звітів, а також для інформування населення про стан

фінансування природоохоронних заходів, сплати екологічного податку та їх розподілу у Житомирській області.

Апробація досліджень. Результати досліджень були апробовані і представлені на таких конференціях, зокрема:

1. III-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Водні і наземні екосистеми та збереження їх біорізноманіття-2020», 3-5 червня 2020 р., Житомир (Додаток А);

2. VIII-й Міжнародній науково-практичній конференції «Science, society, education: topical issues and development prospects», 5-7 липня 2020 р., Харків (Додаток Б);

3. III-й студентській конференції «Магістерські читання-2020», 04 грудня 2020 р., Житомир (Додаток В).

РОЗДІЛ 1

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Фінансування охорони навколишнього середовища у Європейському Союзі

Проблематика фінансування стану навколишнього природного середовища ЄС в останні роки привертає все більше уваги вітчизняних фахівців-вчених та практиків [1, 5, 9, 18, 21, 25, 28, 34-36]. Це викликано низкою обставин. По-перше, це бурхливий розвиток екологічного законодавства ЄС – наразі в рамках ЄС прийнято понад 500 директив, що регулюють різноманітні напрямки, засоби та інструменти правової охорони навколишнього середовища [9], а також масштабне здійснення еколого-політичних, організаційних і фінансових заходів, які проводяться у відповідності до семи програм дій ЄС в галузі охорони навколишнього середовища [25].

Розвиток механізму фінансування охорони навколишнього середовища у ЄС наразі відноситься до основної сфери правового регулювання в рамках екологічної політики ЄС. У Маастрихтському договорі визначені вимоги до поточних Програм дій ЄС у сфері охорони навколишнього середовища, а також передбачені положення, що стосуються фінансування природоохоронних заходів [25].

Одним із вдалим прикладом використання екологічних оплат, які надходять від користувачів природними ресурсами та забруднювачів навколишнього середовища, є досвід Польщі. У цій країні вже 25 років діє досить ефективна дворівнева система фондів нагромадження та розподілу екологічних оплат, а саме:

–Національний фонд охорони навколишнього середовища і водного господарства;

–Воєводські (обласні) фонди охорони навколишнього середовища і водного господарства. До цих двох фондів надходить близько 90% всіх оплат та штрафів за використання та забруднення навколишнього середовища. 100% коштів, що нагромаджується у фондах, використовується виключно на фінансування проєкологічних проєктів на території воєводств [1].

Крім того, наразі, у останні роки екологічні проєкти у Польщі все частіше фінансуються з європейських фондів, а саме з Фонду згуртування та структурних фондів, серед яких найбільш значущими є Європейський фонд регіонального розвитку та Європейський соціальний фонд [1].

1.2. Особливості фінансування природоохоронних заходів в Україні

Проблемами фінансування природоохоронних заходів в Україні наразі займається велика кількість зарубіжних та вітчизняних вчених, оскільки від стану фінансування охорони довкілля залежать економічні, екологічні та соціальні аспекти розвитку країни.

Зокрема, О. Новіцька, що детально досліджує сучасний стан фінансування охорони довкілля в Україні, стверджує, що можливості розвитку системи фінансування охорони навколишнього природного середовища на основі принципу "забруднювач платить" у сучасних умовах обмежені, що пов'язано із відсутністю розвинених ринків капіталу та фінансових інститутів, обмеженістю можливостей фінансування з приватних джерел, нестабільністю як політичної, так і фінансової систем [24].

Крім того, у іншій праці автора наведено інформацію щодо необхідності створення спеціалізованих фінансово-кредитних установ, зокрема державних екологічних банків, основними фінансовими операціями яких є фінансування та кредитування таких природоохоронних напрямів: енергозберігаючі проєкти; проєкти пов'язані із поновлюваними джерелами енергії; децентралізована енергетика, теплоенергетика; проєкти екологічно

чистих будівель; органічне сільське господарство та лісове господарство; запобігання утворення відходів, природні очисні споруди тощо [23].

Проблеми і перспективи формування екологічних фондів та екологічних банків в Україні досліджувала також Смірнова К. В., яка у своїй праці відзначила недоліки їх функціонування та запропонувала рекомендації для поліпшення фінансування природоохоронних заходів [29].

Важливим джерелом фінансування охорони навколишнього середовища є екологічне оподаткування, яке, в свою чергу, є одним із найважливіших стимулів раціонального природокористування.

Однією із перших країн, що ввела екологічне оподаткування були Сполучені Штати Америки, де введені додаткові акцизні податки на нафту, що спрямовуються до спеціального фонду очистки шкідливих відходів [18]. Обов'язковим є сплата екологічного податку у Австрії та Німеччині з метою охорони навколишнього середовища [21]. Також екологічне оподаткування впроваджено у бувших країнах СРСР таких як: Білорусія, Грузія, Узбекистан [34].

Екологічний податок в Україні введено на заміну «Збору за забруднення навколишнього природного середовища», що відповідає європейським вимогам фінансування природоохоронних заходів [3]. Проте, на думку, вітчизняних учених, екологічний податок має ряд недоліків, таких як: відсутність лімітів викидів забруднюючих речовин, що в поєднанні з низькими ставками дані фактори нівелюють регулюючу функцію даного податку та відсутність стимулів для впровадження екологічно-чистих і ресурсозберігаючих технологій у виробництво [19].

1.3. Висновки до розділу

Таким чином, при проведенні аналітичного огляду літературних джерел з питання необхідності фінансування природоохоронних заходів в Україні та країнах ЄС, встановлено, що:

1. наразі важливою складовою екологічної політики ЄС є розвиток механізму фінансування охорони навколишнього середовища, що забезпечує повноцінний соціально-економічний розвиток держави.
2. одним із найважливіших шляхів імплементації в Україні Європейського природоохоронного законодавства є запровадження екологічного податку.

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Програма проведення досліджень

Кваліфікаційна робота виконувалась протягом 2019-2020 рр. на кафедрі загальної екології Поліського національного університету та на базі Державної екологічної інспекції Поліського округу.

Для повноцінного здійснення досліджень, написання роботи та її успішного захисту необхідним було виконання таких завдань:

1. з урахуванням власних інтересів та за пропозицією керівника роботи обрати тему дослідження;
2. визначити актуальність, мету та основні завдання дослідження;
3. встановити об'єкт, предмет дослідження, а також його практичне значення;
4. провести аналітичний огляд літератури з досліджуваного питання;
5. написати програму проведення досліджень, обрати відповідні методики;
6. охарактеризувати умови проведення досліджень;
7. здійснити аналіз фінансування природоохоронних заходів у Житомирській області;
8. дослідити витрати на охорону навколишнього природного середовища у області;
9. встановити розподіл витрат за видами економічної діяльності та у розрізі адміністративно-територіальних одиниць області;
10. проаналізувати сплату екологічного податку протягом 2010-2019 років;
11. дослідити структуру фактично сплаченого екологічного податку у 2019 році;

12. встановити розподіл екологічного податку за видами економічної діяльності та у розрізі адміністративно-територіальних одиниць області;

13. на основі отриманих результатів зробити відповідні висновки та розробити практичні рекомендації для збільшення ефективності фінансування природоохоронних заходів у Житомирській області.

2.2. Методика проведення досліджень

Нормативно-методичною базою дослідження є Конституція України, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері застосування економічних механізмів у природоохоронній діяльності.

Емпіричну основу дослідження складають узагальнення матеріалів статистичної звітності Головного управління статистики у Житомирській області, Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації [11].

РОЗДІЛ 3

СТАН ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Аналіз фінансування природоохоронних заходів у Житомирській області

Для Житомирської області, відповідно до географічного розташування та умов природокористування, характерним є наявність таких екологічних проблем як забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту та промисловості, забруднення поверхневих і підземних вод скидами комунально-побутового господарства, промисловості, сільського господарства, деградація ґрунтового покриву, радіоактивне забруднення навколишнього середовища внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, утворення значної кількості комунально-побутових відходів тощо.

Отже, необхідним і вкрай важливим для збереження довкілля є належне і повноцінне фінансування екологічної складової регіону, яке забезпечить спрямування відповідних фінансових ресурсів на розробку та впровадження новітніх технологій для екологізації процесів виробництва, дасть можливість забезпечити ефективну та безпечну експлуатацію, капітальний ремонт та модернізацію об'єктів природоохоронного призначення, а також здійснити поточні витрати, пов'язані з їхнім утриманням та підтриманням функціональних характеристик [8].

Проаналізувавши офіційні дані Головного управління статистики у Житомирській області встановлено, що витрати на природоохоронні заходи постійно збільшуються, порівняно з 2006 роком фінансування у 2018 році збільшилось на 125 %, а у 2019 р. – 183 % (рис. 3.1). Також слід зазначити, що це фінансування здійснюється переважно за рахунок поточних витрат, яке у 2018-2019 роках становило більше 90 % [4].

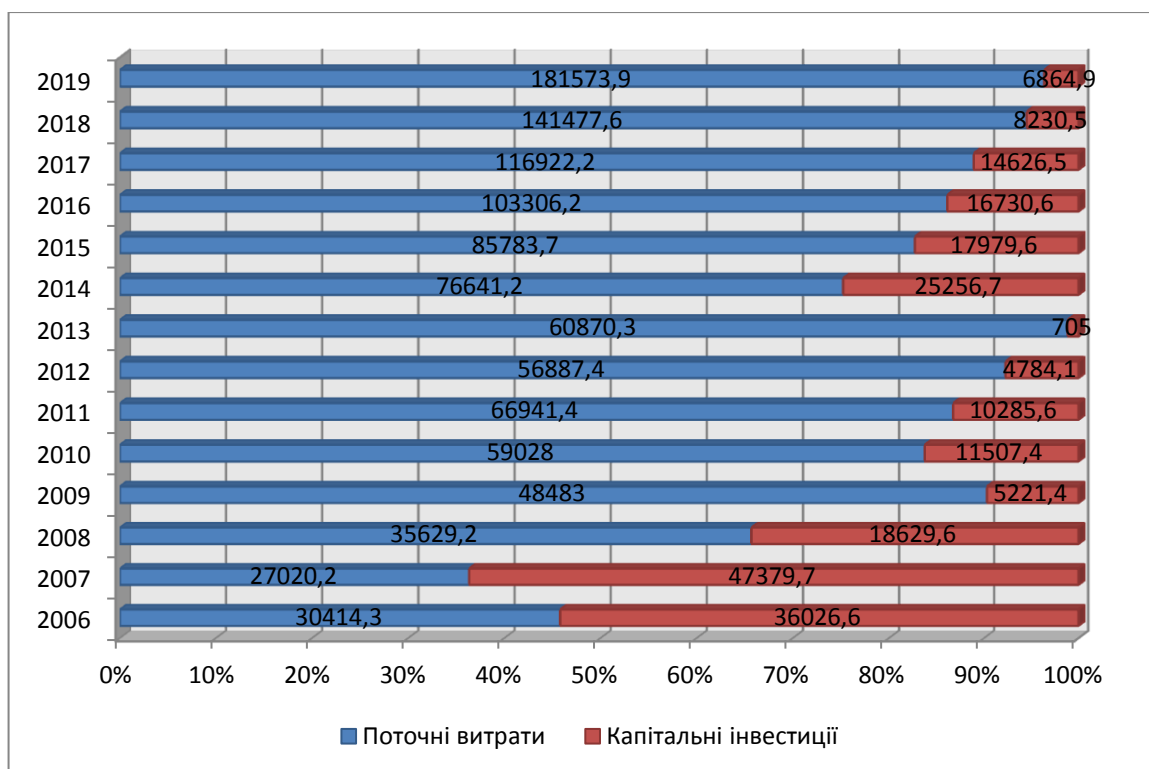


Рис. 3.1. Витрати на охорону навколишнього природного середовища у Житомирській області, у фактичних цінах, тис. грн

За видами природоохоронних заходів перші місця займають витрати на очищення зворотних вод та поводження з відходами, що у 2019 році становить 45,7 і 46,7 % відповідно (рис. 3.2, 3.3).

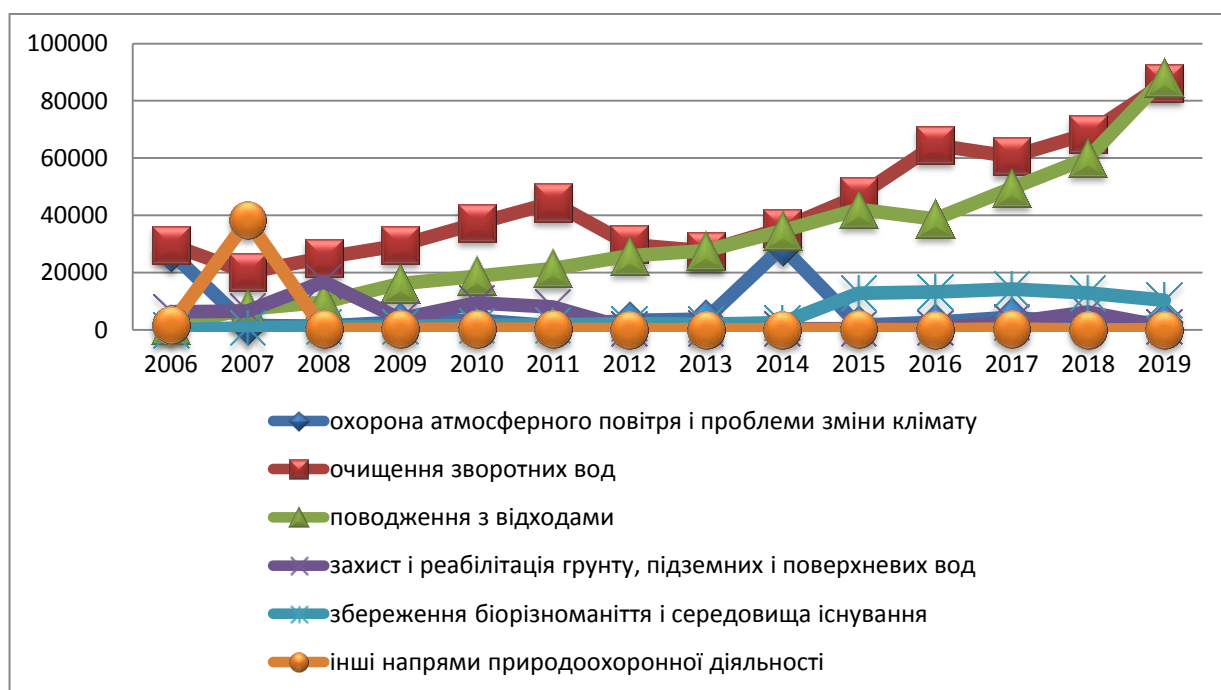


Рис. 3.2. Капітальні інвестиції та поточні витрати на природоохоронні заходи у Житомирській області, тис. грн

Проблемним питанням є стан фінансування природоохоронних заходів, що пов'язані із захистом і реабілітацією ґрунту, підземних і поверхневих вод, оскільки Житомирська область є аграрним регіоном, що спричинює деградацію ґрунтового покриву та знижує його родючість. Крім того, значні площі області постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС і потребують постійного моніторингу та проведення відновлювальних заходів. Майже по всій області зафіксовано забруднення підземних вод нітратами, що також є наслідком інтенсивного ведення сільського господарства [2]. Необхідним заходом у такій ситуації має бути встановлення централізованого водопостачання та водовідведення у сільських населених пунктах області. Встановлено, що витрати на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод становлять лише 1 % від загальної кількості (рис. 3.3).

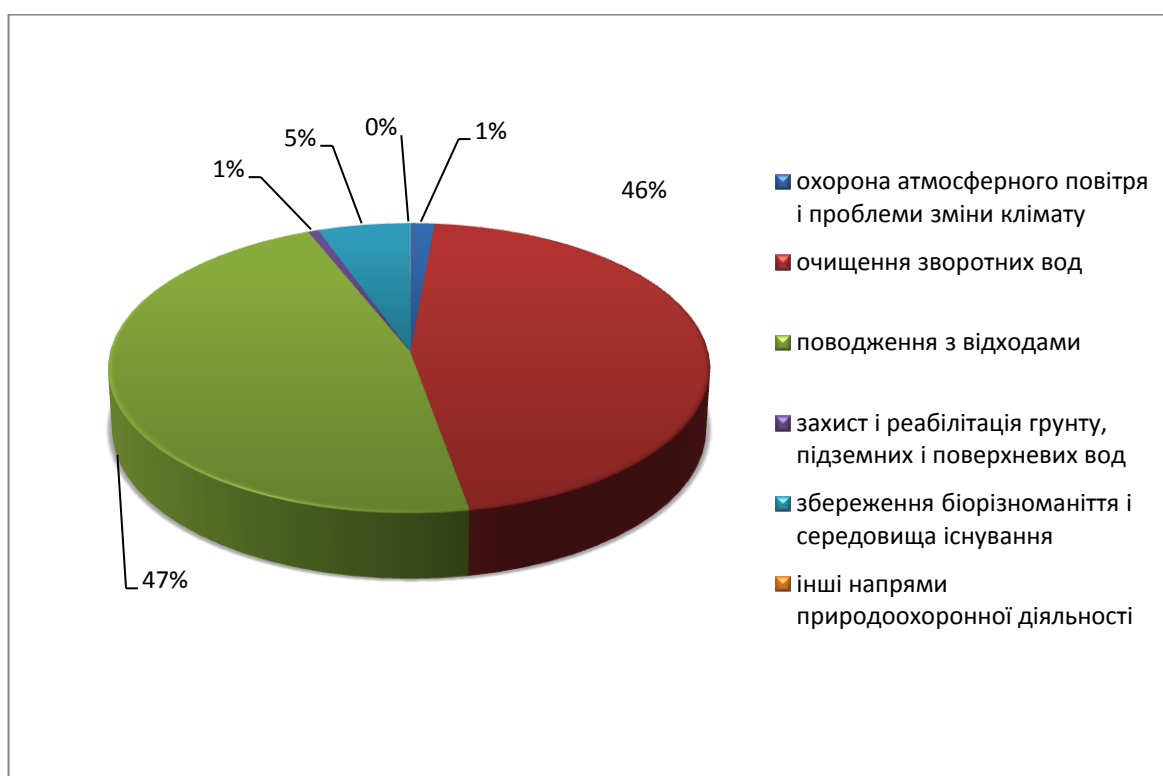


Рис. 3.3. Розподіл фінансування природоохоронних заходів у Житомирській області, тис. грн

Зниження витрат на охорону атмосферного повітря у 2019 році порівняно із 2006 становить 92 %, можливо це пов'язано із зниженням загальної кількості викидів у атмосферне повітря, а також зниження

щільності викидів на одиницю площі протягом останніх десятиліть. Причиною такого зниження є занепад промисловості на території області, проте, останнім часом досить стрімко збільшується кількість автотранспорту, пересування якого сприяє збільшенню викидів забруднюючих речовин, а також вуглекислого газу, що може впливати на зміни клімату. Тому, витрати на охорону атмосферного повітря і, зокрема, на зміну клімату, мають бути спрямовані на моніторинг стану повітря, а також на охоронні заходи атмосферного повітря [3].

Розподіл витрат на охорону навколишнього середовища Житомирської області за видами економічної діяльності наведено на рис. 3.4. Установлено, що найбільшу кількість коштів витрачає галузь водопостачання, каналізації та поводження з відходами, що становить 69 % від загального обсягу витрат. 15 % витрат надходить від діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, 6% - від переробної промисловості. Також слід відмітити, що майже усі ці витрати забезпечуються за рахунок поточних витрат, а не за рахунок капітальних інвестицій, які визначаються як «інвестиції у придбання нових і тих, які були у використанні, або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних і нематеріальних активів, витрати на капітальний ремонт та модернізацію, що здійснюються з метою охорони навколишнього природного середовища» [6].



Рис. 3.4. Витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами економічної діяльності у 2019 році, тис. грн

Серед адміністративно-територіальних одиниць Житомирської області перше місце по витратах на охорону навколишнього середовища у 2019 році займає м. Житомир – 28,9 %, друге місце належить м. Бердичеву – 13,9 %. Поміж районів на першому місці знаходиться Коростишівський район – 5,2 %, що, на нашу думку, може бути пов'язано із великою кількістю у районі підприємств камінеобробної промисловості, найменші витрати у 2019 році зафіксовані у Брусилівському районі, який займає досить невелику площу з відсутністю великих промислових підприємств (рис. 3.5).

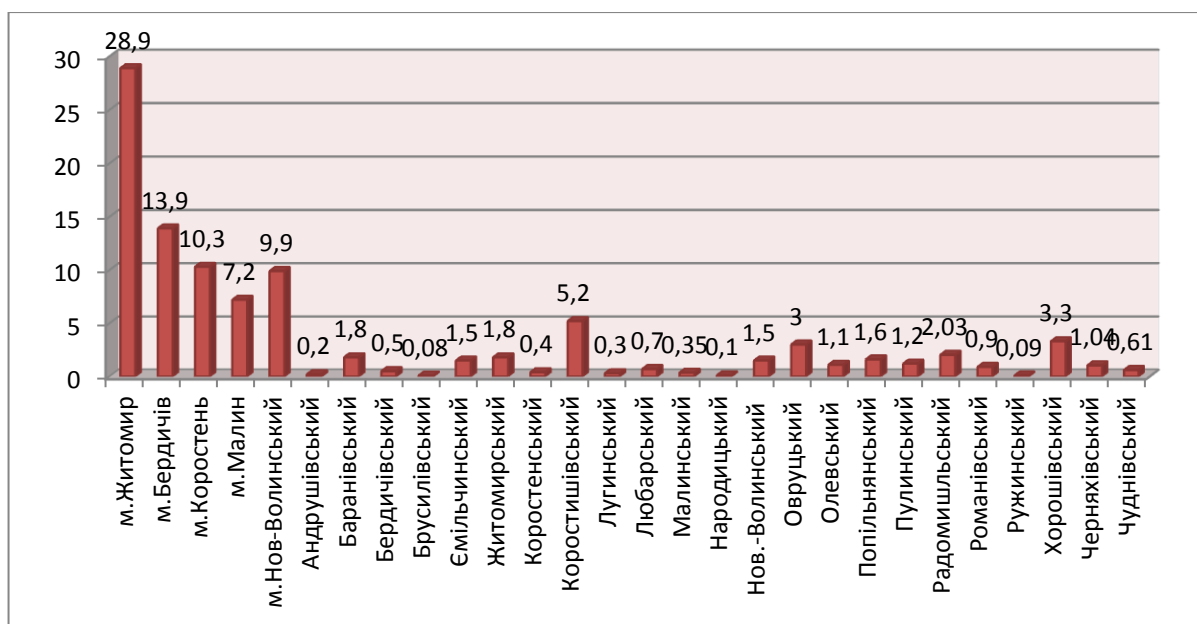


Рис. 3.5. Витрати на охорону навколишнього природного середовища по містах обласного значення та районах у 2019 році, %

Таким чином, фінансування охорони навколишнього природного середовища у Житомирській області здійснюється переважно за рахунок поточних витрат, а не капітальних інвестицій.

3.2. Запровадження екологічного податку та аналіз його ефективності у Житомирській області

Основним бюджетним джерелом фінансування охорони навколишнього природного середовища в Україні та у регіонах зокрема, є екологічний податок, запровадження якого має стати вагомим стимулом для впровадження енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій, а також встановлення ефективного обладнання для очищення викидів та скидів.

Екологічний податок вважають ефективним інструментом екологічної політики й активно застосовується для боротьби із забрудненням навколишнього природного середовища [11].

Екологічний податок – обов’язковий платіж, що сплачується з фактичних обсягів різних викидів, скидів, розміщення відходів у довкіллі.

Адміністрування екоподатку регламентується р.VIII Податкового кодексу України [26].

Протягом 2010-2019 років спостерігається збільшення сплати екологічного податку у Житомирській області. Так, у 2019 році порівняно із 2010 розмір екоподатку збільшився у 3 рази (рис. 3.6).

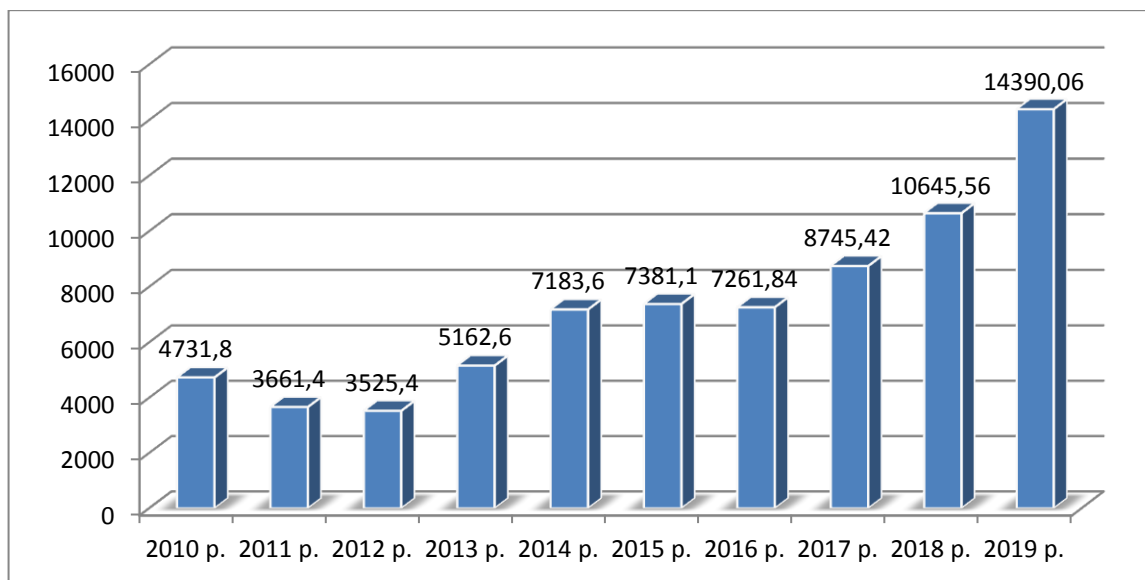


Рис. 3.6. Фактично сплачений екологічний податок у Житомирській області протягом 2010-2019 р., тис. грн

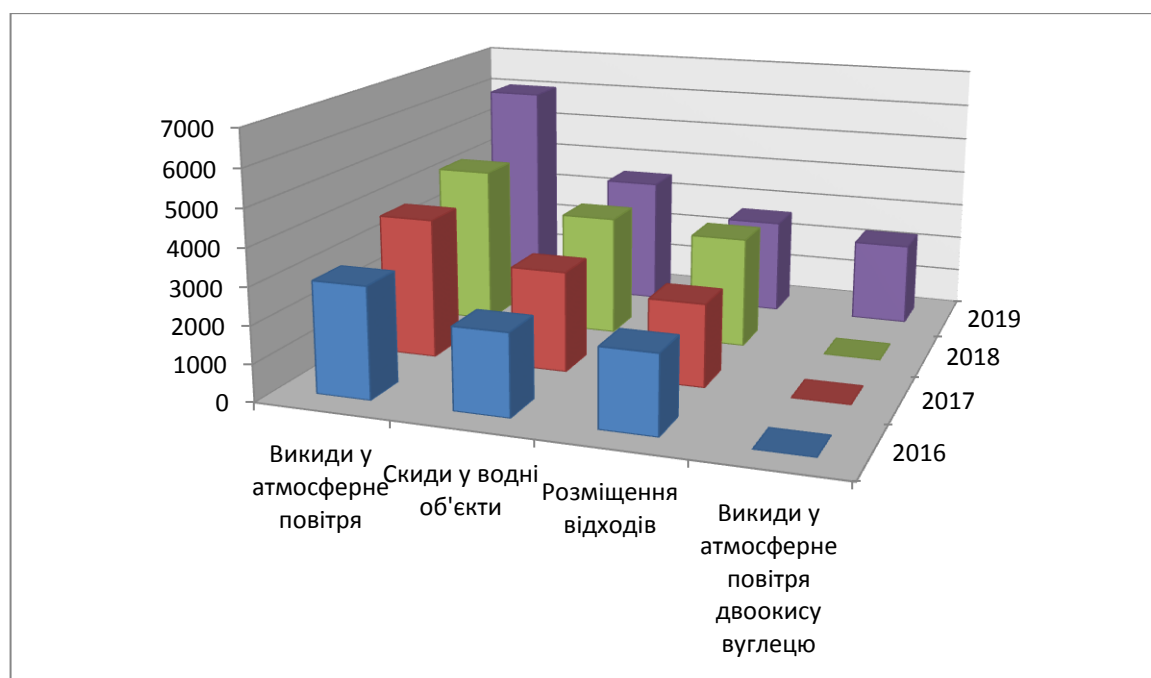


Рис. 3.7. Розподіл сплати екологічного податку у Житомирській області, 2016-2019 рр., тис. грн

Найбільша кількість екологічного податку фактично сплачено за викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря (рис. 3.7). Крім того, позитивним стало збільшення з 01 січня 2019 року ставки екологічного податку за викиди у атмосферне повітря двоокису вуглецю до 10 грн за 1 тону, що має за мету стимулювати підприємства до зменшення забруднення навколишнього середовища, а також стане ще одним кроком наближення до ставок за викиди парникових газів в країнах Європейського Союзу.

Серед підприємств-лідерів сплати екологічного податку у області є ТОВ «ОБІО», що займається виробництвом базальтової ізоляції та КП «Житомирводоканал» (рис. 3.8).

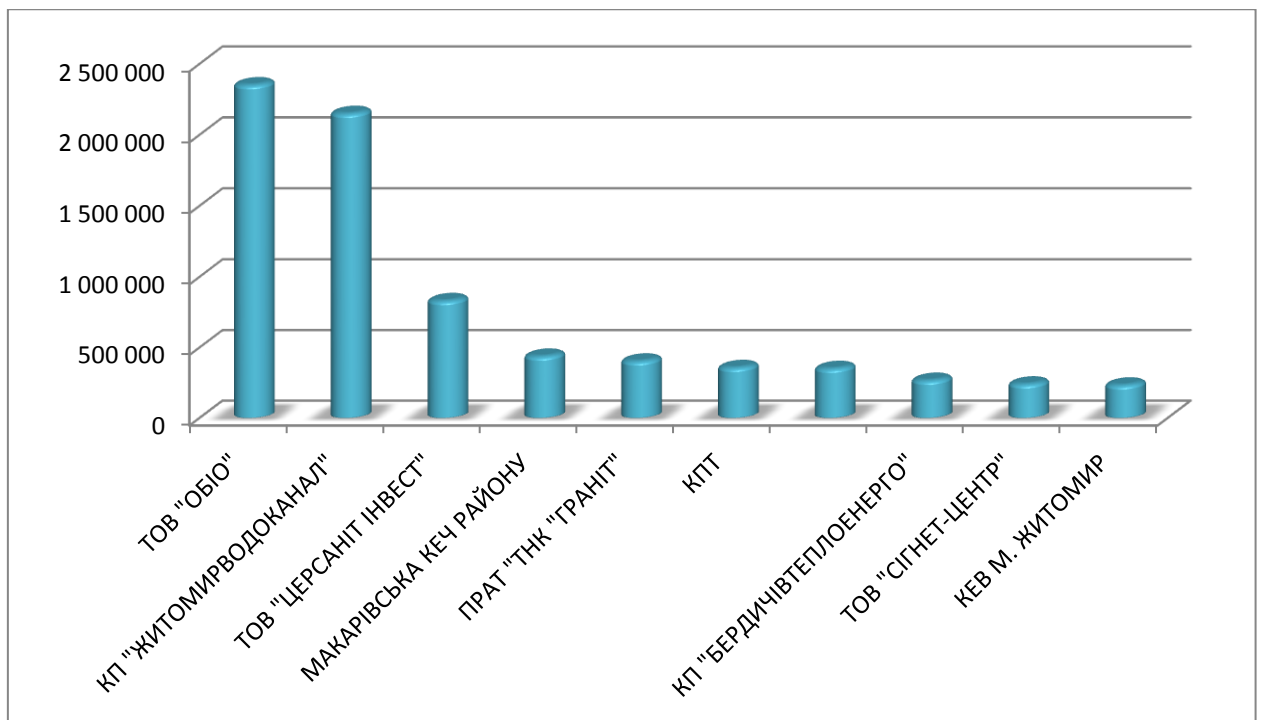


Рис. 3.8. Топ-10 підприємств-платників екологічного податку у Житомирській області у 2019 р., грн

За видами економічної діяльності найбільшу частку екологічного податку було пред'явлено суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність у галузі водопостачання, каналізації та поводження з відходами, а також підприємствам переробної промисловості. Добувна промисловість, сільське, лісове та рибне господарства займають друге місце по пред'явленню екологічного податку. Найменша сума податку у розмірі 0,3

тис. грн пред'явлена суб'єктам господарювання, що провадять діяльність у галузі інформаційних технологій та телекомунікацій (рис. 3.9) [11].

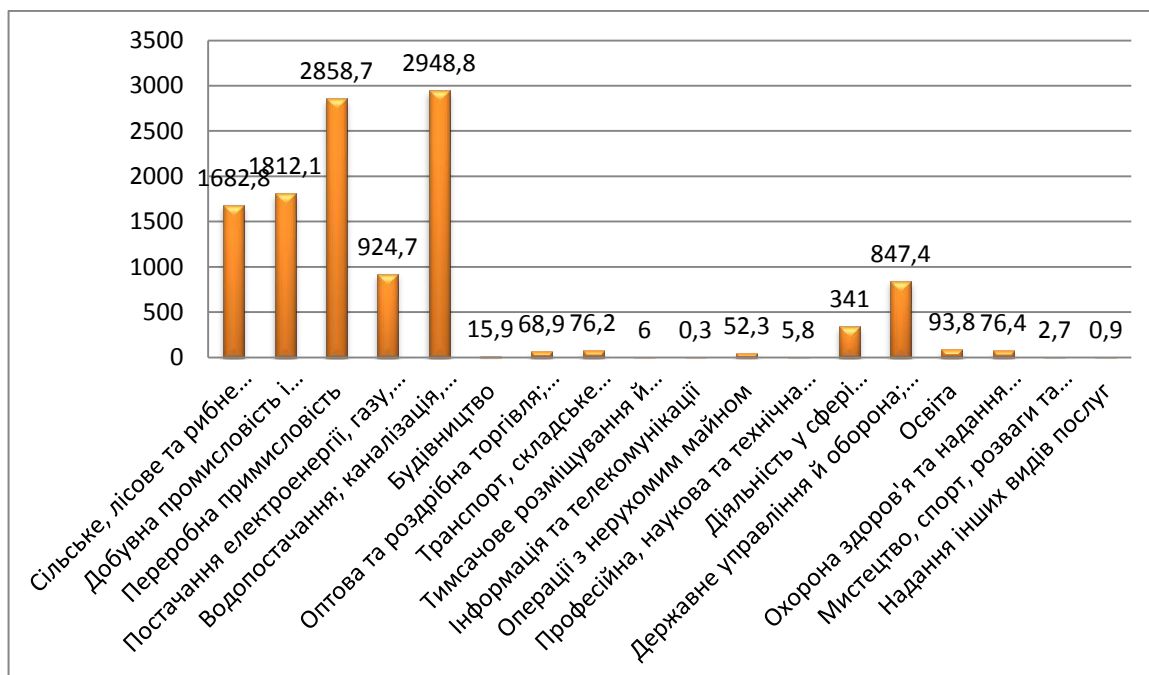


Рис. 3.9. Екологічний податок, пред'явлений за видами економічної діяльності у Житомирській області за 2017 р., тис. грн

Серед міст області найбільше сплачено екологічного податку у м. Житомир – 106,6 %. Із районів лідируюче положення займає Бердичівський район, де сплата екологічного податку сягнула 123,2 %. Також у Андрушівському, Баранівському, Житомирському, Малинському, Новоград-Волинському та Попільнянському районах сплата податку перетнула межу 100 %. Загалом у 7-ми районах області фактично сплачений екологічний податок став більше, ніж пред'явлений. У Народицькому, Пулинському та Чуднівському районах фактична сплата екологічного податку становила 100 %. Найменше фактично сплаченого податку зафіксовано у Любарському районі – 89,2 % (рис. 3.10) [11].

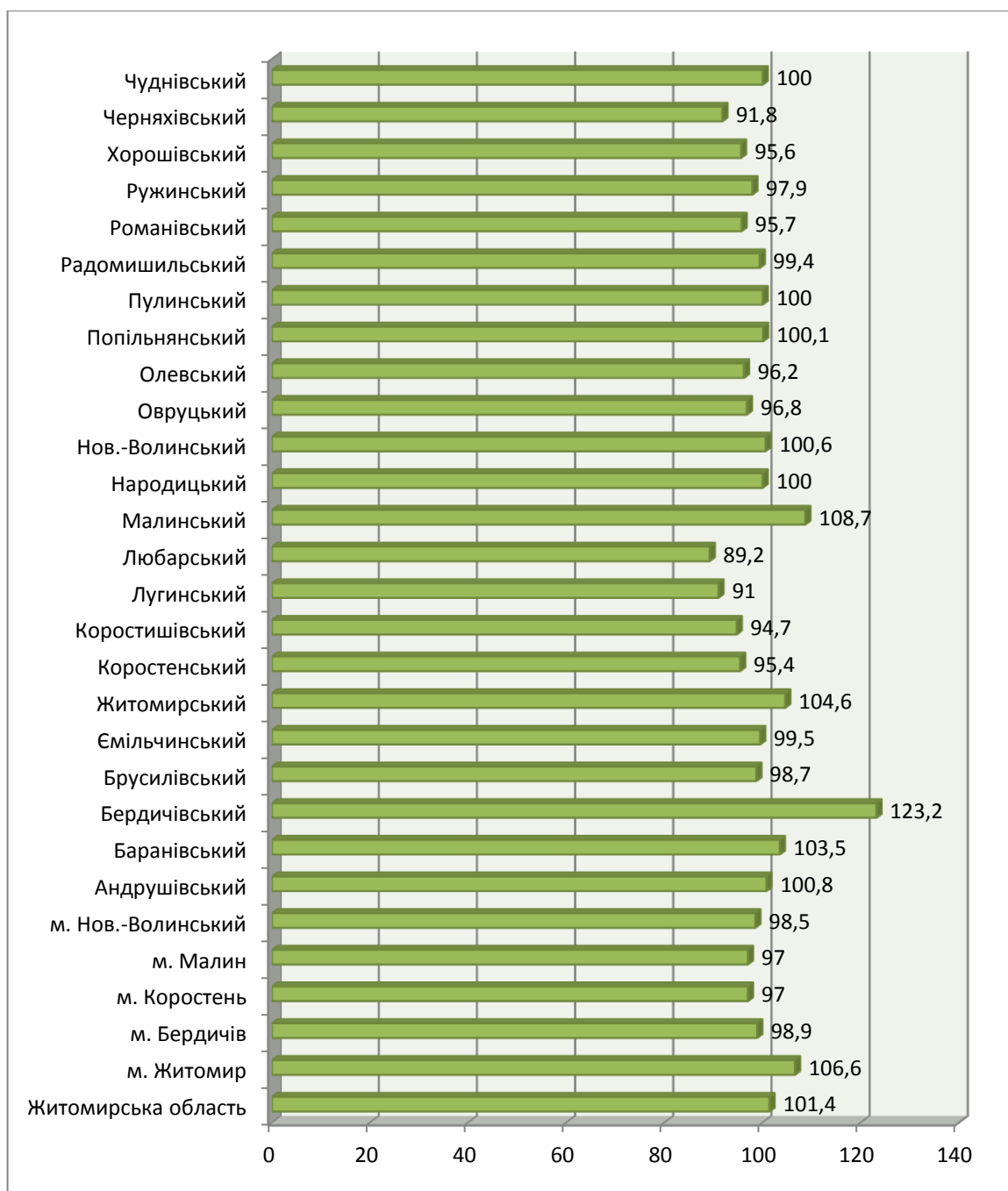


Рис. 3.10. Фактично сплачено екологічного податку у розрізі адміністративно-територіальних одиниць Житомирської області у 2017 р., %

Відповідно до Бюджетного кодексу України екологічний податок розподіляється таким чином:

45 % екологічного податку - до загального фонду Державного бюджету України;

55 % - до спеціального фонду місцевих бюджетів, у тому числі:

- до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад — 25 %;
- обласних бюджетів - 30 %.

Протягом 2019 року до Державного бюджету України надійшло 6475,53 тис. грн, а до місцевого – 7914,53 тис. грн (рис. 3.11).

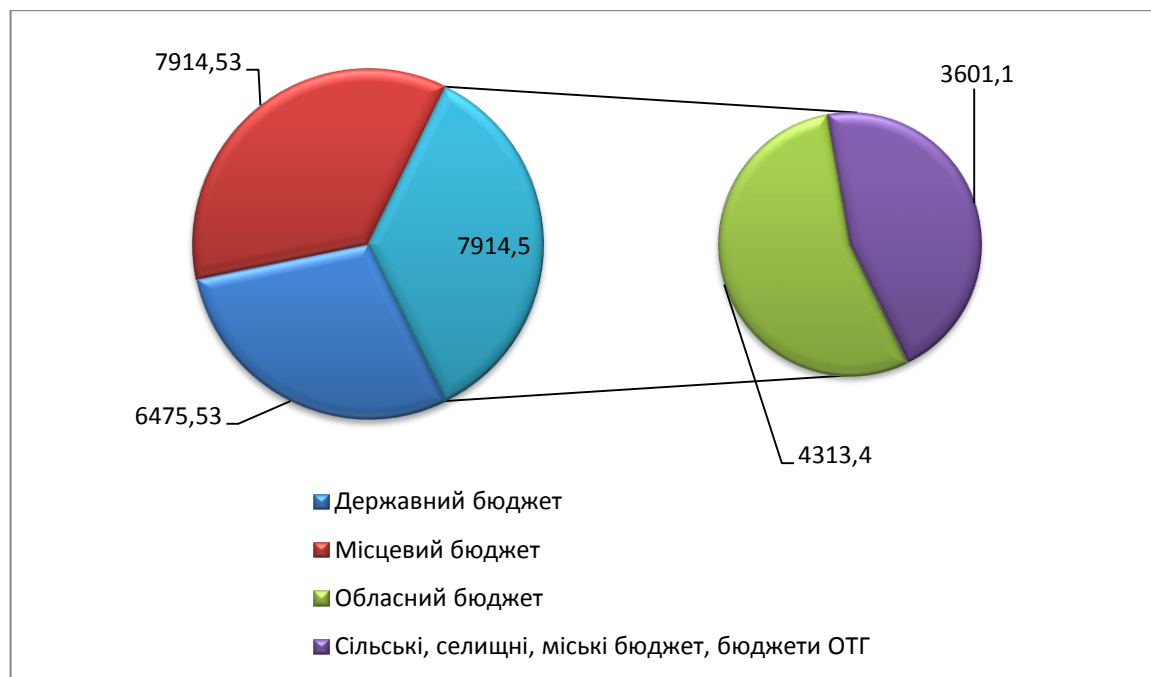


Рис. 3.11. Розподіл екологічного податку фактично сплаченого у 2019 р.

Система державного фінансування природоохоронних заходів здійснюється через державний та місцевий екологічні фонди, кошти яких можуть бути використані тільки з метою цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, заходів зниження впливу забруднення довкілля на здоров'я населення, а також наукових досліджень з цих питань [27].

За даними Управління екології та природних ресурсів фінансування природоохоронної галузі Житомирської області за рахунок коштів обласного фонду охорони довкілля у 2019 році збільшилось, однак залишається значно меншим від необхідного (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Надходження та використання коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, тис. грн [27]

№ п/п	Обсяг коштів	Рік		
		2017	2018	2019
1	Залишок коштів на початок звітнього періоду	4036,5	8317,2	9737,5
2	Надходження коштів у звітному періоді, всього	13857,9	11058,4	5988,6
3	Використано коштів, всього	9577,2	9638,1	4518,6
4	Залишок коштів на кінець звітнього періоду	8317,2	9792,2	11207,5
5	% використання коштів	54	50	28,7

Таким чином, введення в Україні екологічного податку повинно сприяти захисту довкілля, мінімізації негативного впливу на нього господарської діяльності та раціональному використанню природних ресурсів. Крім того, введення екологічного податку дозволяє гармонізувати національне природоохоронне законодавство із європейським [11].

3.3. Висновки до розділу

Отже, найважливішими елементами економічного механізму раціонального природокористування та збереження навколишнього природного середовища є фінансування природоохоронних заходів за рахунок капітальних інвестицій та поточних витрат, а також сплата екологічного податку:

- фінансування природоохоронної діяльності у Житомирській області здійснюється за рахунок поточних витрат;
- у 2019 р. фінансування природоохоронних заходів у області збільшилось порівняно із 20006 р. на 183 %;
- сплата екологічного податку у 2019 р. становила 14390060 грн, 7914530 сплачено до місцевих бюджетів, що надає автономію сільським, селищним, міським радам та ОТГ.

ВИСНОВКИ

При виконанні кваліфікаційної роботи магістра на тему: «Проблеми фінансування охорони навколишнього середовища у Житомирській області» були проаналізовані офіційні дані Головного управління статистики у Житомирській області, внаслідок чого було встановлено:

1. Протягом останніх років витрати на природоохоронні заходи у Житомирській області мають тенденцію до збільшення, а саме: порівняно з 2006 роком фінансування у 2018 році збільшилось на 125 %, а у 2019 р. – 183 %, проте вони здійснюються переважно за рахунок поточних витрат. За видами природоохоронних заходів перші місця займають витрати на очищення зворотних вод та поводження з відходами, що у 2019 році становить 45,7 і 46,7 % відповідно. Проблемним питанням є стан фінансування природоохоронних заходів, що пов'язані із захистом і реабілітацією ґрунту, підземних і поверхневих вод. Також зберігається тенденція до зниження витрат на охорону атмосферного повітря.
2. Проаналізувавши розподіл витрат на охорону навколишнього середовища Житомирської області за видами економічної діяльності встановлено, що найбільшу кількість коштів витрачає галузь водопостачання, каналізації та поводження з відходами, що становить 69 % від загального обсягу витрат. 15 % витрат надходить від діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, 6% - від переробної промисловості. Серед районних центрів Житомирської області перше місце по витратам на охорону навколишнього середовища у 2019 році займає м. Житомир – 28,9 %, друге місце належить м. Бердичіву – 13,9 %. Серед районів на першому місці знаходиться Коростишівський район – 5,2 %, найменші витрати у 2019 році зафіксовані у Брусилівському районі.

3. Протягом 2010-2019 років спостерігається збільшення сплати екологічного податку у Житомирській області. Так, у 2019 році порівняно із 2010 розмір екоподатку збільшився у 3 рази, найбільша кількість якого сплачено за викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря.
4. Серед підприємств-лідерів сплати екологічного податку у області є ТОВ «ОБІО» та КП «Житомирводоканал».
5. За видами економічної діяльності найбільшу частку екологічного податку було пред'явлено суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність у галузі водопостачання, каналізації та поводження з відходами, а також підприємствам переробної промисловості. Добувна промисловість, сільське, лісове та рибне господарства займають друге місце по пред'явленню екологічного податку. Серед міст області найбільше сплачено екологічного податку у м. Житомир – 106,6 %. Серед районів 100 і більше відсотків сплачено Бердичівським, Андрушівським, Баранівським, Житомирським, Малинським, Новоград-Волинським та Попільнянським районами. Внаслідок сплати екологічного податку протягом 2019 року до Державного бюджету України надійшло 6475,53 тис. грн, а до місцевого – 7914,53 тис. грн.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

З метою підвищення рівня екологізації національної та регіональної економіки, необхідним на нашу думку, є:

- підвищення ефективності справляння екологічного податку шляхом установлення ліміту на викиди та скиди, а також уведення податкових пільг для підприємств, які використовують безвідходні та ресурсозберігаючі технології;

- запровадження екологічного податку на використання небезпечних та шкідливих речовин;

- розширення переліку джерел фінансового надходження до Державного та місцевого природоохоронних фондів;

- впровадження європейського досвіду (зокрема, Польщі) у частині діяльності фондів охорони навколишнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдющенко А. С. Фонди охорони навколишнього середовища в системі фінансування природоохоронних заходів Польщі. *Економічний вісник*. 2014. № 3. С. 87-96.
2. Валерко Р. А., Герасимчук Л. О. Екологічна оцінка якості питної води джерел нецентралізованого водопостачання у сільських населених пунктах Житомирської області. *Наукові читання – 2020* : науково-теоретичний збірник. Житомир : ЖНАЕУ, 2020. С. 11-15.
3. Валерко Р. А., Герасимчук Л. О. Оцінка запровадження екологічного податку у Житомирській області. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2017. № 2 (4). Сер. «Економіка». URL : <http://am.eor.by>.
4. Валерко Р. А., Забродська Г. Л. Аналіз екологічної складової у регіональному фінансуванні Житомирської області. *Водні і наземні екосистеми та збереження їх біорізноманіття-2020* : мат-ли III-ї Всеукр. наук.-практ. конф. 3-5 червня 2020 р., Житомир. С. 92-95.
5. Гадзало А. Я. Особливості фінансового забезпечення інституціонального середовища природокористування (міжнародний досвід). *Socio- economic problems of the modern period of Ukraine*. 2018. Вип. 1 (129). С. 121-125.
6. Головне управління статистики у Житомирській області. URL : <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>.
7. Голян В. А., Сундук Т. Ф., Поліщук Л. М. Публічні природоохоронні видатки в умовах децентралізації: стратегія нарощення. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 10-16.
8. Дорохова Л. М., Куровська Н. О. Формування екологічної складової державної регіональної фінансової політики. *Наукові горизонти*. 2019. № 4 (77). С. 35-43.

9. Дубовик О. Л. Роль директив в правовом регулюванні охорони оточуючої середовища в Європейському Союзі. *Міжнародне право і міжнародні організації*. 2014. № 1. С. 107-116.
10. Забродська Г. Л. Проблеми фінансування охорони навколишнього середовища у Житомирській області. *Магістерські читання-2020* : тези доповідей III-ї студ. конференції 04 грудня 2020., Поліський національний університет. С.
11. Забродська Г. Л., Валерко Р. А. Фінансування охорони навколишнього природного середовища у Житомирській області. *Science, society, education: topical issues and development prospects* : мат-ли VIII-ї Міжнар. наук.-практ. конф. 5-7 липня 2020 р., Харків. С. 281-288.
12. Іщук Л. І., Ніколаєва А. М., Пиріг С. О. Фінансове забезпечення сфери охорони навколишнього природного середовища у контексті сталого розвитку України та її регіонів. *Економічний форум*. 2016. № 2. С. 161-167.
13. Карпишин Н. Проблеми фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища в Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 2(55). С. 32-42.
14. Касперевич Л. В. Сучасний стан та особливості фінансового забезпечення природоохоронних програм. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 24. Ч. 2. С. 29-33.
15. Ковшун Н. Е., П'ятка Н. С. Сучасний стан фінансування природоохоронних заходів в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 4. С. 241-249.
16. Копетчук О. В. Проблеми сучасного механізму фінансування природоохоронних заходів в Україні. *Збалансоване природокористування*. 2018. № 2. С. 77-81.
17. Костюк У. З. Фінансування природоохоронної діяльності в Україні: сучасний стан та шляхи покращення. *Інноваційна економіка*. 2015. № 1. С. 181-186.

18. Крисоватий А. І., Мельник В. І. Місцеві податки у США та особливості їх справляння. *Фінанси України*. 1999. № 1. С. 100-106.
19. Липко А. С. Екологічне оподаткування в Україні: проблеми та перспективи. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/197238192.pdf>.
20. Мартинюк І. В. Проблеми фінансування охорони навколишнього природного середовища в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 11. С. 9-14.
21. Мещерякова О. В. Налоговые системы развитых стран мира (справочник). М.: Фонд «Правовая культура», 1995. 240 с.
22. Нічитайлова М. С. Аналіз формування природоохоронних фондів та удосконалення управління їх використанням. *Економічні інновації*. 2015. № 60. Книга II. С. 48-58.
23. Новицька О. В. Альтернативні джерела фінансування державних цільових екологічних програм в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4541>.
24. Новицька О. В. Особливості фінансування природоохоронної діяльності. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2017. № 1. С. 195-211.
25. Орехов С. М. Правове регулювання охорони довкілля в Європейському Союзі : монографія. Фенікс : Одеса, 2019. 384 с.
26. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-17. Ст. 112. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
27. Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища у Житомирській області. URL : http://ecology.zt.gov.ua/StanDov_reg_dop_menu.html.
28. Серебрянський Д. М., Ющенко Ю. В. Європейський досвід запровадження та функціонування системи екологічного оподаткування: уроки для України. *Вісник податкової служби України*. 2009. № 41. С. 41–45.

29. Смірнова К. В. Проблеми і перспективи формування екологічних фондів та екологічних банків в Україні. *Вісник Одеського державного екологічного університету*. 2007. Вип. 4. С. 106-112.
30. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року. URL : http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/Strategiya-do-2027-roku.pdf.
31. Терехух А. А., Ільницька-Гикавчук Г. Я., Макар О. П. Фінансування природоохоронних заходів в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 5. Т. 1. С. 108-111.
32. Територіальні органи ДПС у Житомирській області : офіційний портал. URL : <https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/392974.html>.
33. Якуша Я. Екологічне оподаткування як складова екологічної політики держави. Збірник наукових праць ЧДТУ. Вип. 35. Ч. 1. С. 181-187.
34. Якушик І. Д., Литвиненко Я. В. Податкові системи зарубіжних країн : Довідник. К.: «МП Леся», 2004. 480с.
35. Boscia, V., Stefanelli, V., Coluccia, B., & De Leo, F. (2019). The role of finance in environmental protection: A report on regulators' perspective. *Risk Governance and Control: Financial Markets & Institutions*, 9(4), 30-40. <http://doi.org/10.22495/rgcv9i4p3>.
36. Sej-Kolasa, Małgorzata. (2009). The role of EU funds in financing environment protection. *Economics & Sociology*. 2. 138-146. 10.14254/2071-789X.2009/2-1/14.
37. SaveEcoBot : Єдиний в Україні екологічний чат-бот. URL : <https://www.saveecobot.com/analytics/ecotaxes>.